

تدوین مدل ارزیابی طرح‌های هدفمندی یارانه‌ها مبتنی بر رویکرد اقتصاد مقاومتی

سید عباس کاظمی^۱

حسین جلیلی بوالحسنی^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۵/۰۹

تاریخ ارسال: ۱۴۰۱/۰۲/۰۷

چکیده

در دهه‌های اخیر کشورهای مختلف با توجه به شرایط اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی جامعه خود بحث هدفمندسازی یارانه‌ها را در دستور کار قرار داده‌اند. با توجه به تحقیقات صورت گرفته، بحث هدفمندسازی یارانه‌ها اهداف مختلفی از جنبه‌های اقتصادی، اجتماعی و ... را دنبال می‌کند. در این بین راهکارهای مختلفی برای هدفمند کردن یارانه‌ها مطرح می‌شود، که برخی از این طرح‌ها موفقیت آمیز بوده و برخی با شکست روبرو بوده است. در این راستا به منظور پیاده سازی موفق طرح هدفمندسازی یارانه‌ها در کشور، پژوهش حاضر به دنبال یافتن مدلی برای ارزیابی طرح‌های مختلف هدفمندی بوده است. برای این منظور برای طراحی مدل اولیه با ده نفر از خبرگان مصاحبه گردید و نتایج حاصل با رویکرد تحلیل مضمون مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. با شکل‌گیری مدل حاصل از تحلیل مضمون، ابعاد اصلی، مؤلفه‌های مربوط به هر بعد و شاخص‌های تشکیل‌دهنده هر مؤلفه شناسایی شد و بر اساس آنها فهرستی از عوامل و شاخص‌های اولیه تنظیم گردید. در مدل اولیه حاصل از تحلیل مضمون، در مجموع دو بعد، شش مؤلفه و ۵۱ شاخص شناسایی گردید. در مجموع، دو بعد اصلی تأثیر گذار بر ارزیابی مدل‌های مختلف هدفمندی یارانه‌ها مبتنی بر رویکرد اقتصاد مقاومتی، شناسایی شد که این ابعاد عبارتند از فرآیند اجرای طرح هدفمندی و نتایج طرح هدفمندی می‌باشد. فرآیند اجرای طرح هدفمندی خود شامل سه مؤلفه برنامه‌ریزی، آگاه‌سازی و سازوکار کنترل است و بعد نتایج طرح‌های هدفمندی نیز شامل سه مؤلفه، اقتصادی و اجتماعی، حکمرانی و زیست محیطی است.

واژگان کلیدی: یارانه، هدفمندی، روش تحلیل مضمون.

^۱ استاد، گروه مدیریت، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. 8(abbaskazemi57@gmail.com)

^۲ کارشناسی ارشد اقتصاد، دانشکده اقتصاد، دانشگاه تهران، تهران، ایران. نویسنده مسئول.

(Jalili.hossein91@gmail.com)

۱. مقدمه

یکی از جنجال برانگیزترین سیاست‌های اقتصادی در سال‌های پس از جنگ دوم جهانی و به ویژه از دهه ۱۹۷۰ میلادی به بعد پرداخت یارانه و تبعات آن بوده است. یارانه‌ها باید هدفمند باشند تا علاوه بر بهره‌مندی مستقیم و غیرمستقیم اقشار مختلف و حمایت اصولی از بخش مربوطه، از هدر رفتن منابع و سرمایه‌های ملی جلوگیری به عمل آمده و موجبات توسعه پایدار کشور را فراهم سازند. از طرفی مطالعات در این خصوص نشان می‌دهد که هر گونه افزایش قیمت، عوارض و پیامدهایی را به دنبال داشته است که می‌تواند بر هزینه‌های ساختار دولتی اثرگذار باشد. رشد سریع مصرف مواد نفتی و بطور کلی انرژی در کشور نیاز به اتخاذ تصمیمات مناسب در زمینه استفاده از منابع انرژی را ضروری می‌سازد، بدون شک ادامه روند فعلی مصرف انرژی در آینده‌ای نزدیک موجب ایجاد مشکلات عدیده‌ای برای کشور خواهد شد. از لحاظ اقتصادی پرداخت یارانه‌ها دو گروه بزرگ تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان را در برمی‌گیرند. یارانه‌های تولیدی با هدف کاهش هزینه‌های تولید و حمایت از تولیدکنندگان پرداخت شده و شامل یارانه عوامل تولید و یارانه برای خریدهای تضمینی از سوی دولت می‌باشد، یارانه‌های مصرفی نیز شامل پرداخت‌هایی است که جهت ایجاد و تعدیل در توزیع درآمدها، تعدیل آثار ناشی از فشارهای بازار و تصحیح الگوی مصرفی کشور به سمت تشویق مصرف کالاهای تولید داخل انجام می‌شود. امروزه در اغلب اقتصادهای جهان دولت‌ها به عنوان مکمل نهاد بازار جهت دستیابی به اهداف مشخص ناگزیر از دخالت در اقتصاد می‌باشند، درجه دخالت دولت در اقتصاد با توجه به نظام سیاسی و اقتصادی حاکم بر هر کشور متفاوت است. در این میان پرداخت یارانه به عنوان یکی از ابزارهای مداخله در بازار با اهدافی همچون بهبود توزیع درآمد، حمایت از کالاها و یا اقشار خاص و ... صورت می‌گیرد (اسماعیلی و صمصامی، ۱۳۹۵). اقتصاد ایران نیز از این قاعده مستثنی نیست و طی دهه‌های اخیر همواره از این ابزار برای دستیابی به اهداف گوناگون بهره گرفته است، حامل‌های انرژی بخش عمده‌ای از یارانه‌ها را در اقتصاد ایران به خود اختصاص داده و سهم آن در بودجه دولت همواره در حال افزایش بوده است، بر خلاف هزینه سنگین پرداخت یارانه‌ها در نظام فعلی اثر بخشی پرداخت‌ها به دلایلی همچون تحریف قیمت‌ها و ایجاد اختلال در ساز و کار بازار مطابق با اهداف مورد نظر آن نبوده است (ترکمانی و دینی، ۱۳۸۹). به این دلیل هدفمندی یارانه‌ها همواره مورد توجه سیاستگذاران بوده است به گونه‌ای که در تمامی برنامه‌های توسعه پس از انقلاب اسلامی ایران ضرورت اصلاح آن مدنظر بوده است، بررسی‌های انجام شده در کشورهای منتخب نشان می‌دهد که هر یک از این کشورها در ارتباط با اصلاح یارانه‌ها، متناسب با شرایط ویژه خود از شیوه‌های مختلف بهره جسته‌اند.

در این میان بحث دیگری که حائز اهمیت است این است که خانوارهای مرفه معمولاً مصرف بیشتری در بخش انرژی دارند طبق داده‌های آماری دهک ثروتمند بسیار بیشتر از دهک‌های فقیر مصرف می‌کند و لذا سهم بیشتری در استفاده از یارانه انرژی دارند. درواقع گویی دولت در حال یارانه‌دادن به دهک‌های ثروتمند است که به هیچ عنوان قابل توجیه نیست. اما چگونه می‌توان هم الگوی مصرف را اصلاح کرد و هم این بستر استفاده نابرابر از یارانه‌ها را تغییر داد؟ شاید یک پاسخ این باشد که به کلی یارانه انرژی را حذف کرده و در این

حوزه به آزادسازی قیمت‌ها بپردازیم. از منظر اقتصادی احتمالاً این سر راست ترین پاسخ است، ولی اجرایی کردن آن همواره با اما و اگرها و نگرانی‌های ناشی از مقاومت‌ها و تبعات اجتماعی و سیاسی همراه بوده است. لذا روش جایگزین برای حل و فصل این مسئله، همواره یکی از چالش‌های مهم نظام تدبیر بوده است، از سوی دیگر چالش بزرگی که در کشور داریم این است که اغلب کالاها به اشتباه کالای عمومی تلقی شده و نیاز به قاعده گذاری دولتی دارند. دولت‌ها معمولاً خود را متولی توزیع کالای خصوصی نیز می‌دانند، این در شرایطی است که می‌دانیم دولت با توجه به بزرگی و انحصاری که می‌تواند ایجاد کند، ناکارایی فراوانی دارد و ضمن تضعیف رقابت، با سیگنال اطلاعاتی نادرست به خانوارها و بنگاه‌ها و عوامل تصمیم گیرنده، نظم و نظام قیمت‌های نسبی را بر هم می‌زند. این تلقی و تصور اشتباه در آحاد مختلف جامعه از طبقات پایین تا مسئولین، تصمیم گیرندگان و سیاستمداران وجود دارد، لذا اگر قرار باشد اتفاق متفاوتی بیفتد و اصلاحی صورت گیرد جز از مسیر تغییر در مدل ذهنی آحاد جامعه و تصمیم گیران چاره‌ای نخواهیم داشت. نمی‌توان صرفاً با فشار افراد را وادار کنیم باور خود را که ناشی از یک تجربه تاریخی متأثر از نهادهای رسمی و غیررسمی و ضمانت‌های اجرایی آن است (که نورث^۱ آنها را قواعد بازی می‌داند) عوض کنند. واقعیت این است که این قواعد بازی در گذشت زمان باعث شده این مدل ذهنی شکل بگیرد و این باورها ناشی از آن قواعد بازی است که سال‌ها انجام دادیم و در ذهن ما نهادینه شده است. طبیعتاً هر گونه تغییر و اصلاحی در این مسیر با مقاومت‌های جدی روبرو خواهد شد. برای اصلاح در کشورهای در حال توسعه مانند ایران باید با بسیاری از گروه‌های ذینفع و موثر در شکل گیری و حفظ وضع موجود روبرو شد. هر تعادل در سطح ذینفعان، لزوماً با منافع افراد در سطح خرد منطبق نیست. با این حال در این میان ملاحظات و وجود دارد که برای اجرای بهتر طرح، باید به آنها دقت شود، برخی از این موارد در ادامه مورد اشاره قرار گرفته‌اند. اگر قیمت انرژی را به قیمت‌های جهانی برسانیم و بعد مستقیماً منابع را به صورت سهمیه به افراد اختصاص بدهیم آیا در حوزه تشکیل خانواده و تصمیمات مرتبط با زاد و ولد انسان‌ها تأثیر گذار نیست؟ آیا با اجرای یک نظام بازتوزیع عمومی و تغییر در سطح درآمدی خانواده‌ها در شهرهای کوچک و یا روستاها و در بین اقشار کمتر تحصیلکرده، ممکن است از انگیزه کار کردن مردم بکاهد؟

همچنین بحث‌های دیگری وجود دارد که به نابرابری در حوزه‌های مختلف اشاره می‌کنند، مثل حقوق و دستمزد و یا فرایند ناعادلانه سود سپرده‌های بانکی (که به سپرده‌های کم معمولاً نرخ کمتر تعلق گرفته در حالی که در سپرده‌های بزرگ حتی سقف‌های قانونی نیز شکسته می‌شود) و موارد متعدد دیگر. باید به این نکته توجه داشت که اصلاح نظام یارانه سوخت صرفاً به معنای افزایش قیمت آن نیست بلکه به معنی عدم دخالت دولت در تعیین قیمت است. مادامی که دولت به این موضوع مهم بی توجه باشد، مسائلی چون قاچاق، آلودگی، مصرف بالای سوخت و... از لیست چالش‌های جاری دولت خارج نخواهد شد.

بحث هدفمندسازی یارانه‌ها عمدتاً سه هدف مهم را دنبال می‌کند که عبارتند از اصلاح ساختارهای اقتصادی، مدیریت مصرف انرژی و غیرانرژی و توزیع عادلانه یارانه‌ها. در وهله نخست، ترمیم ساختارهای تولیدی یکی

¹ Douglass North

از نتایج طرح هدفمندی یارانه‌ها است. ساختار اقتصاد ایران که امروزه کشوری غیرصنعتی است مبتنی بر فناوری‌های قدیمی است و با انرژی ارزان نیز قابل اصلاح نخواهد بود، در حالیکه اصلاح ساختارهای تولید نیازمند استفاده از فناوری‌های نوین و متداول نمودن فرهنگ مصرف بهینه از تمام منابع و امکانات کمیاب است. امروزه عقب ماندگی از طرح‌های کاهنده مصرف انرژی از مسائل مهم پیش روی اقتصاد ایران است. در دهه‌های اخیر کشورهای مختلف با توجه به شرایط اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی جامعه خود بحث هدفمندسازی یارانه‌ها را در دستور کار خود قرار داده‌اند. با توجه به مباحث مطرح شده، بحث هدفمندسازی یارانه‌ها اهداف مختلفی از جنبه‌های اقتصادی و اجتماعی و ... دارد. در این بین راهکارهای مختلفی برای هدفمند کردن یارانه‌ها مطرح می‌شود، که برخی از این طرح‌ها موفقیت آمیز بوده و برخی با شکست روبرو بوده است. جهت بهره‌مندی از تجربه کشورهای مختلف و استفاده از این تجربیات در جهت پیدا کردن مدلی موفق برای پیاده‌سازی هدفمند کردن یارانه‌ها در کشور، به تحلیل و بررسی نکات مثبت و منفی طرح‌های اجرا شده در کشورهای مختلف نیاز است و در این راستا، طرح حاضر به دنبال یافتن یک مدل برای ارزیابی طرح‌های مختلف هدفمندی می‌باشد. در این طرح سعی خواهد شد، با توجه به اهداف مختلف، معیارهایی برای ارزیابی طرح‌های پیشنهادی ارائه گردد. مدل ارائه شده برای ارزیابی طرح‌های اجرایی در حوزه هدفمندی یارانه‌ها، باید توانایی ارزیابی طرح را از منظر اقتصادی، اجتماعی و ... داشته باشد.

در ادامه، پس از مرور مبانی نظری و پیشینه پژوهش، روش‌شناسی تحقیق مطرح می‌شود، سپس از طریق تجزیه و تحلیل مصاحبه‌های انجام شده، به برآورد مدل می‌پردازیم. در پایان نیز نتیجه‌گیری و پیشنهادات لازم ارائه خواهد شد.

۲. مبانی نظری و پیشینه پژوهش

در این بخش به بیان مبانی نظری و پیشینه پژوهش پرداخته می‌شود.

۲-۱. مبانی نظری پژوهش

۲-۱-۱. یارانه

یارانه (سوبسید) که در عرف اقتصادی معکوس مالیات شناخته می‌شود یکی از ابزارهای مالی است که از طریق آن دولت در صدد تحقق اهدافی نظیر بهبود توزیع درآمد با حمایت از اقشار کم درآمد، افزایش یا تداوم تولید برخی صنایع و بهبود تخصیص منابع در بخش‌هایی است که در آن‌ها بازار با نارسایی مواجه است. بطور کلی دولت با پرداخت یارانه درحال انتقال منافع از یک گروه به گروهی دیگر است (پاندی^۱، ۲۰۰۵). تعاریف گوناگون و دسته‌بندی‌های متعدد از یارانه وجود دارد که در ادامه به چند نمونه از آن اشاره می‌شود:

در یک معنای عام می‌توان یارانه را هر نوع پرداخت بلاعوض دولت به مردم و فعالان اقتصادی دانست که اگرچه از منظر سودآوری دارای توجیه نیست؛ اما از جهت تحقق رفاه عمومی، گاهی ضروری به نظر می‌رسد.

^۱ Pandey

با این حال همچنان بین کارشناسان تعریف دقیق یارانه دارای ابهام بوده و اتفاق نظری روی آن وجود ندارد، اما در یک بیان حداکثری می‌توان یارانه را پرداخت مستقیم یا غیرمستقیم دولت در کنار اعطای امتیازات اقتصادی به مؤسسات خصوصی یا دولتی و خانوارها جهت دستیابی به اهداف مورد نظر دولت دانست. کمک مالی دولت به تولیدکنندگان و توزیع‌کنندگان صنعتی، به دلیل استراتژیک بودن آن به منظور جلوگیری از رکود آن صنعت یا جلوگیری از افزایش قیمت محصولات و تشویق آن صنعت به سرمایه‌گذاری و اشتغال بیش‌تر را یارانه گویند. یارانه، انتقال منابع اقتصادی توسط دولت به خریداران یا فروشندگان کالا و خدمات است. به گونه‌ای که موجب کاهش قیمت برای خریداران و یا کاهش هزینه‌های تولید کالا و خدمات برای تولیدکنندگان می‌شود. در این حالت اثرات خالص یارانه، حمایت همزمان از تولیدکننده و مصرف‌کننده است (ابریشمی و همکاران، ۱۳۹۳).

۲-۱-۲. طبقه بندی انواع مختلف یارانه

یارانه یکی از ابزارهای حمایتی دولت‌ها برای حمایت از اقشار آسیب پذیر و بخش‌های خاص تولیدی است. در تمام نظام‌های اقتصادی موضوع رفاه و تأمین اجتماعی حائز اهمیت بوده و بخشی از هزینه‌های جاری دولت به پرداخت‌های انتقالی برای حمایت از اقشار آسیب پذیر اختصاص می‌یابد. پرداخت یارانه از جمله شناخته شده ترین راه‌های انتقال درآمد به گروه‌های کم درآمد جامعه است که دارای سابقه طولانی است. به طور کلی ابعاد یارانه‌ها را می‌توان چنین دسته‌بندی نمود (همایون و همکاران، ۱۳۹۳):

- طبقه‌بندی براساس اهداف دولت؛
- طبقه‌بندی بر اساس مراحل کالا؛
- طبقه‌بندی براساس روش پرداخت؛
- طبقه‌بندی براساس انعکاس هزینه‌های آن؛
- طبقه‌بندی بر اساس نحوه توزیع یارانه؛
- طبقه‌بندی براساس هدف پرداخت؛
- طبقه‌بندی بر اساس روش‌های مختلف پرداخت.

۲-۱-۳. مفهوم هدفمندی

در حیطه سیاست‌های فقرزدایی، بهترین راه حلی که اغلب مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد، شناسایی اقشار فقیر جامعه و سپس هدایت منافع حاصله از برنامه هدفمندسازی به سمت این قشر می‌باشد. بر این اساس، هدفمندی به تعیین کسانی که واجد شرایط دریافت برنامه‌ها یا کمک‌های اجتماعی هستند یا نیستند، اطلاق می‌گردد. هدفمندی بر این ایده استوار است که بعضی از گروه‌ها باید برای دریافت برنامه‌های اجتماعی از سایر گروه‌ها جدا شوند. مبحث هدفمندی، بحث قدیمی است که مورد توافق اقتصاددانان و سیاستمداران کشورهای در حال توسعه و توسعه یافته می‌باشد. منتقدان هدفمندی اصولاً بر هزینه بر بودن شناسایی خانوارهای فقیر و اثرات آن بر انگیزه‌هایی که ممکن است در برنامه‌هایی که برای هدفمندی از آزمون درآمدی استفاده می‌کنند،

تأکید دارند. در نقطه مقابل، برای جلوگیری از افزایش هزینه‌های دولت و از سوی دیگر، حمایت از خانوارهای بی‌بضاعت، هدفمندی یارانه‌ها را توجیه می‌کنند (مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، ۱۳۸۵). هدفمندی در حوزه سیاست‌های تأمین اجتماعی و حمایت از اقشار آسیب پذیر، به معنای کاهش سهم طبقات بالای درآمدی و افزایش سهم طبقات پایین درآمدی از حمایت‌ها می‌باشد. در چنین شرایطی، علاوه بر حصول اطمینان نسبی از تحت پوشش قرار گرفتن اقشار آسیب پذیر، توزیع درآمد نیز بهبود می‌یابد.

۲-۲. پیشینه پژوهش

منصورفر و خلیلی (۱۳۹۳) در مطالعه‌ای با عنوان «سنجش رضایتمندی مردم از طرح هدفمندی یارانه‌ها بر مبنای اهداف دولت» تلاش کردند میزان رضایتمندی مردم از اجرای طرح هدفمندی بر اساس اهداف مذکور در متن طرح تحول اقتصادی را بین خانوارهای شهرستان ارومیه بر اساس سطوح مختلف درآمدی آنها مورد ارزیابی قرار دهد. ابزار جمع‌آوری اطلاعات پرسشنامه محقق بوده است که پس از سنجش روایی و پایایی آن مورد استفاده قرار گرفته است. برای تجزیه و تحلیل داده‌های به دست آمده از روش‌های آماری توصیفی و استنباطی (آزمون‌های آنوا و تی) استفاده شده است. نتایج حاصل بیانگر این است که از دیدگاه مردم شهرستان ارومیه (نمونه تحقیق) دولت به اهداف مطرح در متن طرح تحول اقتصادی در زمینه اجرای طرح هدفمندی یارانه‌ها دست نیافته است.

دانشمند و همکاران (۱۳۹۸) در مقاله‌ای با عنوان «اثرات طرح هدفمندی یارانه‌ها بر معیشت مردم»، اثرات طرح هدفمندی را مطالعه نمودند. آن‌ها به روش فراتحلیل دریافتند که به دلیل فاصله از توزیع یارانه هدفمند شاهد وجود رانت، کاهش رشد اقتصادی، تحریف قیمت‌ها و اتلاف منابع هستیم و در صورت حذف یارانه‌ها، مقدار نسبی ضرر و زیان برای دهک‌های فقیر بسیار شدیدتر است.

محمدی یگانه و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان «اثرات هدفمندی یارانه‌ها بر ساختارهای تولید در روستاهای شهرستان زنجان» تلاش کردند تا اثرات پرداخت یارانه‌های نقدی در اقتصاد خانوار (تغییر رفتار مصرفی و مدیریت هزینه) و اصلاح ساختارهای تولید روستایی را بررسی نمایند. روش پژوهش در این تحقیق روش توصیفی و تحلیلی بوده است. جهت تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از پرسشنامه، از آمار توصیفی و استنباطی استفاده شده است. نتایج نشان می‌دهد که امکان کاهش مصرف انرژی و صرفه جویی وجود ندارد زیرا با وجود بافت‌های فرسوده مسکن روستایی (از منظر هدر رفت انرژی) و سیستم ناکارآمد کشاورزی در کوتاه مدت، امکان اصلاح ساختار تولید، کاهش و تغییر سبک مصرف وجود نخواهد داشت، همچنین یارانه‌های نقدی موجب مصرف گرا شدن روستاییان در وضعیت فعلی شده است.

سالم و مروت (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «تجزیه و تحلیل اثر هدفمندی یارانه‌ها بر مصرف آب خانگی در مناطق شهری کشور (رهیافت سیستم معادلات تقاضا)» به منظور بررسی اثر هدفمندی یارانه‌ها و عوامل اقتصادی و اجتماعی مؤثر بر میزان تقاضای آب خانوارها، از سیستم معادلات تقاضای تقریباً ایده آل استفاده کردند. این مدل، با استفاده از داده‌های تلفیقی و روش رگرسیون‌های به ظاهر نامرتب و به کارگیری اطلاعات

۱۴۶۷۲۹ خانوار شهری در کشور طی سال‌های ۱۳۹۳-۱۳۸۶ تخمین زده شده، و نتایج تحقیق نشان می‌دهد که قانون هدفمندسازی یارانه‌ها، اثر معنی داری بر تقاضا و مصرف آب خانگی نداشته است. همچنین نتایج این تحقیق نشان داد که کشش قیمتی و درآمدی تقاضای آب خانگی به ترتیب، برابر ۰/۹۴- و ۰/۶۴ می‌باشد. ریاحی و سلطان آبادی (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «اثرات اقتصادی هدفمندی یارانه‌ها بر معیشت خانوارهای روستایی شهرستان خوشاب» به تحلیل تأثیر اجرای قانون هدفمندسازی یارانه‌ها بر اقتصاد روستاییان شهرستان خوشاب در استان خراسان رضوی پرداختند. نوع تحقیق توصیفی و تحلیلی و روش گردآوری اطلاعات، کتابخانه‌ای - اسنادی و میدانی بوده است. نتایج تحقیق نشان داد پرداخت یارانه مستقیم در نواحی روستایی شهرستان خوشاب دارای اثرات مثبت مانند تقویت درآمد خانوار روستایی، رضایت و ماندگاری در نواحی روستایی و اثرات منفی مانند افزایش تورم و افزایش قیمت کالاها و خدمات شده است. همچنین اینکه، نحوه مصرف یارانه‌ها از سوی روستائینی که غالباً در زمینه امور روزمره است، قابلیت‌های برقراری اهداف سیاست اقتصادی توزیع یارانه‌ها را با چالش‌های جدی روبرو ساخته است. از این رو، تحقیق حاضر بر برنامه ریزی در زمینه اثرات تحول اقتصادی یارانه‌ها در نواحی روستایی تأکید نموده است.

صادقی، تقدیسی و کاووسی (۱۳۹۲) پژوهشی با عنوان «بررسی اثرات هدفمندی یارانه‌ها در بهبود رفاه اجتماعی روستاییان؛ مطالعه موردی: بخش دهدز شهرستان ایذه» انجام داده‌اند. یافته‌های این پژوهش حاکی از آن است که هدفمندسازی یارانه‌ها، در افزایش سطح درآمدها افزایش قدرت خرید، سطح کیفی زندگی مردم موثر بوده است. اما در زمینه دسترسی به امکانات بهداشتی، تغییر روند در مصرف انرژی (آب، گاز و...) تأثیر متوسط و اندکی داشته است.

تجربشی و همکاران (۱۳۹۷) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی مطالعه تطبیقی مقیاس معادل خانوارهای شهری ایران قبل و بعد از اجرای طرح هدفمندی یارانه‌ها» دریافتند که الگوی مخارج میان خانوارها به دلیل تفاوت در شرایط اقتصادی آن‌ها و اندازه و ترکیب خانوارها، متفاوت است. بنابراین، تغییرات در قیمت‌های کالاها طی زمان، اثرات متفاوتی را بر خانوارها خواهد گذاشت. مقیاس معادل شاخصی است که امکان مقایسه‌های رفاهی و اندازه‌گیری‌های فقر و نابرابری را در میان خانوارهای ناهمگن با در نظر گرفتن خصوصیات جمعیتی خانوارها و صرفه‌های مقیاس مصرفی در خانوار فراهم می‌کند. همچنین اجرای سیاست هدفمندسازی یارانه‌ها در ایران که باعث ایجاد تغییرات قیمتی قابل توجه در سال‌های اخیر شده است، مقیاس معادل خانوارهای ایرانی را تحت تأثیر قرار داده است. در این پژوهش با به کارگیری مقیاس گذاری قیمتی و سیستم تقاضای تقریباً ایده‌آل درجه دوم مقیاس معادل خانوارهای شهری ایران با استفاده از داده‌های هزینه و درآمد خانوارهای شهری برای سال‌های ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۱ از روش رگرسیون‌های به ظاهر نامرتب غیرخطی مورد برآورد قرار گرفت و تغییرات هزینه نسبی هر کودک نسبت به یک بزرگسال در خانوار شهری اندازه‌گیری شد. نتایج دلالت بر آن دارد که هزینه نسبی یک کودک در خانوار شهری برای سال‌های ۱۳۸۷، ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹ معادل با ۱۳ درصد هزینه یک بزرگسال است و تأثیر هدفمندی یارانه‌ها بر مقیاس معادل، منفی و معنی‌دار است.

مهدی مهرپور و میثم مهرپور (۱۳۹۸) کتابی با عنوان «درس‌هایی از هدفمندی یارانه‌ها در ایران (به روایت دکتر محمدرضا فرزین)» منتشر کردند. در این کتاب مجموعه پرسش و پاسخ با دکتر محمدرضا فرزین (دبیر ستاد هدفمندی یارانه‌ها در دولت‌های نهم و دهم) در مورد هدفمندی یارانه‌ها صورت گرفته است. سید شمس‌الدین حسینی، محمدرضا فرزین و علی موحدنژاد (۱۳۹۱) کتابی با عنوان «مبانی طرح تحولات اقتصادی با تأکید بر هدفمند کردن یارانه‌ها» منتشر کردند. هدف از تدوین کتاب «مبانی طرح تحولات اقتصادی با تأکید بر هدفمند کردن یارانه‌ها» ارائه تصویری جامع از طرح تحولات اقتصادی شامل مطالعات و بررسی‌های انجام شده توسط کارشناسان و صاحب نظران اقتصادی، دیدگاه دولت و مجلس، فرایند طراحی و اجرای برنامه‌های اصلاحی به تفکیک محورهای هفت‌گانه (با تفصیل بیشتر در خصوص هدفمند کردن یارانه‌ها) می‌باشد.

ژانگ و همکاران (۲۰۱۴) در پژوهشی با عنوان «ارتباطات سیاسی یارانه‌های دولتی و عملکرد مالی شرکت‌های تولیدکننده انرژی بادی و خورشیدی» بیان می‌کنند که یارانه‌های دولتی در بلند مدت و کوتاه مدت اثرات مثبتی بر عملکرد مالی شرکت‌های تولیدی انرژی باد داشته است در مطالعه آن‌ها هر دو متغیر کلیدی یارانه‌های دولتی و اصطلاح تعامل یارانه و همچنین ارتباط‌های سیاسی اثرات معنی داری بر عملکرد مالی شرکت‌های تولید انرژی خورشیدی ندارد.

هاییان و همکاران (۲۰۱۸) به بررسی نقش مدیریت درآمد و روابط سیاسی در دریافت یارانه‌های دولتی و قیمت گذاری بازاری یارانه‌ها پرداختند. با استفاده از داده‌های یارانه‌ای جمع‌آوری شده از شرکت‌های لیست شده در چین طی دوره ۲۰۰۴-۲۰۱۴ نتایج نشان می‌دهد ارتباط معناداری مثبتی بین مدیریت درآمد رو به پایین و دریافت یارانه‌های دولتی وجود دارد. نتایج همچنین نشان می‌دهد که روابط سیاسی یک شرکت برای تأمین یارانه برای فعالان ضعیف مناسب بوده، اما برای فعالان قوی، مناسب نیست. تجزیه و تحلیل قیمت گذاری بازاری نشان می‌دهد که بازارهای سهام به طور کلی یارانه‌ها را با ارزش مثبت ارزیابی می‌کنند، اما این تأثیر در شرکت‌هایی که مدیریت درآمد رو به پایین دارند، بهبود می‌یابد. هیچ تفاوت مشخصی بین قیمت گذاری بازاری یارانه‌های دریافت شده توسط شرکت‌های دارای ارتباطات سیاسی و شرکت‌های بدون روابط سیاسی مشاهده نمی‌شود.

مطالعات انجام شده بیشتر در مورد اثرات اجرای هدفمندی یارانه‌ها در بخش‌های مختلف پرداخته‌اند، ولی مطالعه‌ای در خصوص مدل ارزیابی طرح‌های مختلف هدفمندی انجام نشده است. در این پژوهش از طریق مصاحبه با نخبگان دانشگاهی تلاش شده است مدلی برای ارزیابی طرح‌های مختلف هدفمندی یارانه‌ها حاصل شود.

۳. روش‌شناسی پژوهش

یکی از روش‌های ساده و کارآمد تحلیل کیفی، تحلیل مضمون است (عابدی جعفری و همکاران، ۱۳۹۰). تحلیل مضمون روشی برای شناخت و سازمان‌دهی الگوهای موجود در یک محتوا و معانی موجود در داده‌های

کیفی است. به این ترتیب، تحلیل مضمون مبنای سایر روش‌های تحلیل داده‌های کیفی است. این روش مهارت‌های اساسی مورد نیاز برای بسیاری از تحلیل‌های کیفی را فراهم می‌کند. تحلیل مضمون جستجوی مضامینی است که برای توصیف پدیده مورد مطالعه مهم هستند و بنابراین نوعی بازشناسی الگو درون داده‌ها است. به بیان دیگر، روش تحلیل مضمون فرآیندی برای تحلیل داده‌های متنی است و داده‌های پراکنده و متنوع را به داده‌هایی غنی و تفصیلی تبدیل می‌کند. روش‌های شناخت مضامین، یکی از مهم‌ترین وظایف در تحقیقات کیفی است و به عبارتی، قلب تحلیل مضمون است. شعور متعارف، ارزش‌های محقق، جهت‌گیری‌ها و سؤالات تحقیق و تجربه محقق درباره موضوع، در نحوه شناخت مضامین، تأثیر می‌گذارد. از آنجاکه تحلیل مضمون، تحلیلی کیفی است، پاسخ روشن و سریعی برای این وجود ندارد که مقدار داده‌های مناسب و مورد نیاز - که دلالت بر وجود مضمون یا اطلاق آن کند- چقدر است. بنابراین، مضمون، لزوماً به معیارهای کمی بستگی ندارد؛ بلکه به این بستگی دارد که چقدر به نکته مهمی درباره سؤالات تحقیق می‌پردازد.

به‌طور کلی روش‌های گوناگونی برای شناخت مضامین وجود دارد. در جدول شماره (۱) روش‌های مناسبی جهت شناخت و کشف مضامین در متن پژوهی از دیدگاه برنارد^۱ (۲۰۰۰) ارائه شده است. البته پژوهشگر باید تا حدودی منعطف باشد؛ زیرا تبعیت صرف از قواعد در شناخت مضامین کاربردی ندارد (عابدی جعفری و همکاران، ۱۳۹۰).

جدول شماره (۱) روش‌های مناسبی جهت شناخت و کشف مضامین در متن پژوهی از دیدگاه برنارد

روش شناخت مضمون	فنون	توضیح
توجه به کلمات در متن	توجه به کلمات تکراری توجه به کلمات مکنون توجه به کلمات کلیدی	شناخت کلمات و عبارات مترادف و تکراری شناخت اصطلاحات و عبارات ظاهراً ناآشنا شناخت واژه‌های کلیدی و مصادیق آن‌ها
موشکافی و دقت در متن	مقایسه و هم‌سنجی کاوش موضوعات مهم جست‌وجوی اطلاعات مفقود	شناخت شباهت‌ها و تفاوت‌های موجود شناخت موضوعات برجسته و نظری شناخت مسائلی که بدیهی فرض شده یا به آن‌ها اشاره نشده است.
توجه به آرایه‌های ادبی و خصوصیات زبان‌شناختی متن	بررسی استعاره‌ها توجه به تغییرات متن کشف رابطه‌ها	شناخت استعاره‌ها، تشبیهات و کنایه‌ها شناخت تغییرات محسوس در موضوع یا لحن بیان شناخت واژه‌های مبین رابطه علی یا شرطی
دست‌کاری و جابجایی فیزیکی متن	به‌کارگیری ماژیک برای برجسته کردن متن توجه به بخش‌های رنگ نشده متن برش و جایگذاری مطالب و مرتب کردن متن	استفاده از ماژیک یا خودکار باریک‌ها برای متفاوت جهت برجسته کردن قسمت‌های موردنظر شناخت بخش‌هایی از متن که برجسته نشده و یا زیر آن خط‌کشی نشده است

روش شناخت مضمون	فنون	توضیح
		شناخت بخش‌های مرتبط باهم و برش و انتقال آن‌ها در کنار هم و مرتب کردن مجدد متن

منبع: برنارد، ۲۰۰۰

۳-۱. فرایند تحلیل مضمون

روش‌های گوناگونی برای تحلیل مضمون وجود دارد که هر یک از آن‌ها، فرایندهای خاصی را دنبال می‌کند. در این پژوهش از مدلی گام‌به‌گام و جامع جهت تحلیل مضمون مرکب از روش‌های پیشنهادی استفاده می‌شود. همان‌طور که در جدول شماره (۲) آمده است فرایند کامل تحلیل مضمون را می‌توان به سه مرحله کلان تقسیم نمود: الف. تجزیه و توصیف متن؛ ب. تشریح و تفسیر متن و ج. ادغام و یکپارچه کردن مجدد متن. درحالی‌که همه این مراحل با تفسیر و تحلیل همراه است اما در هر مرحله از تحلیل، سطح بالاتری از انتزاع به دست می‌آید. فرایند تحلیل مضمون زمانی شروع می‌شود که تحلیلگر به دنبال شناخت الگوهای معانی و موضوعات در داده‌ها باشد؛ البته ممکن است این کار در طول جمع‌آوری داده‌ها اتفاق بیفتد. نقطه پایان این فرایند نیز تهیه گزارشی از محتوا و معانی الگوها و مضامین در داده‌ها است. جدول زیر فرایند تحلیل مضمون در پژوهش انجام شده را نشان می‌دهد.

جدول شماره (۲) فرایند تحلیل مضمون در پژوهش انجام‌شده

مرحله	گام	اقدام
تجزیه و توصیف متن	آشنا شدن با متن	مکتوب کردن داده‌ها مطالعه اولیه و مطالعه مجدد داده‌ها نوشتن ایده‌های اولیه
	ایجاد کدهای اولیه و کدگذاری	پیشنهاد چارچوب کدگذاری و تهیه قالب مضامین تفکیک متن به بخش‌های کوچک‌تر کدگذاری ویژگی‌های جالب داده‌ها
	جستجو و شناخت مضامین	تطبیق دادن کدها با قالب مضامین استخراج مضامین از بخش‌های کد گذاشته متن پالایش و بازبینی مضامین
تشریح و تفسیر متن	نگاشت شبکه مضامین	بررسی و کنترل همخوانی مضامین با کدهای مستخرج مرتب کردن مضامین انتخاب مضامین پایه، سازمان دهنده و فراگیر نگاشت نقشه‌های مضامین اصلاح و تأیید شبکه‌های مضامین
	تحلیل شبکه مضامین	تعریف و نام‌گذاری مضامین توصیف و توضیح شبکه مضامین
ترکیب و ادغام متن	تدوین گزارش	تلخیص شبکه مضامین و بیان مختصر و صریح آن‌ها

مرحله	گام	اقدام
		استخراج نمونه‌های جالب داده‌ها مرتبط کردن نتایج تحلیل با سؤالات تحقیق و مبانی نظری نوشتن گزارش علمی و تخصصی از تحلیل‌ها

منبع: یافته‌های پژوهش

در این تحقیق ۱۰ مصاحبه با خبرگان، اساتید دانشگاهی و افراد صاحب نظر در بحث هدفمندی یارانه‌ها انجام شده است. پرسشنامه این مرحله به صورت حضوری یا از طریق ایمیل خدمت مصاحبه شونده‌گان ارسال گردید. مصاحبه‌های دریافتی یا به صورت تاپیی بودند و یا در قالب صدای ضبط شده بودند که توسط محقق پیاده سازی گردید.

انتخاب جامعه خبرگان برای مصاحبه مشروط به دارا بودن شرایطی از جمله دارا بودن مدرک دکترا یا دانشجوی دوره دکتری در گرایش‌های رشته مدیریت، اقتصاد، علوم اجتماعی و علوم سیاسی بوده است و البته آشنایی ایشان با ادبیات این تحقیق ضروری است. فرآیند شناسایی خبرگان به شیوه گلوله برفی انجام شد که ابتدا تلاش شد تا با شناخته‌شده‌ترین افراد در زمینه‌ی طرح‌های هدفمندی یارانه‌ها و اقتصاد مقاومتی مصاحبه شود. این افراد از فعالیت‌های علمی و رسانه‌ای آن‌ها شناسایی شدند و در ادامه با روش گلوله برفی دنبال شد که منتج به ۱۰ مصاحبه باکیفیت شد. در جدول شماره (۳) مشخصات مصاحبه‌شونده‌ها آورده شده است.

جدول شماره (۳) لیست مشخصات خبرگان مصاحبه شده

ردیف	جنسیت	رشته دانشگاهی	مدرک تحصیلی
۱	مرد	اقتصاد	دکتری
۲	مرد	اقتصاد	دکتری
۳	مرد	اقتصاد	دکتری
۴	مرد	مدیریت	دکتری
۵	مرد	اقتصاد	دانشجوی دکتری
۶	مرد	اقتصاد	دانشجوی دکتری
۷	مرد	مدیریت	دانشجوی دکتری
۸	مرد	علوم سیاسی	دانشجوی دکتری
۹	زن	اقتصاد	دکتری
۱۰	زن	مدیریت	دکتری

منبع: یافته‌های پژوهش

۳-۲. سنجش روایی و پایایی ابزارها

اعتبارسنجی، بخش فعال روش‌های کیفی هست. محقق حین مقایسه مداوم در کدها، داده‌ها را با اطلاعات و مضامین نوپدید مقایسه می‌کند. همین فرآیند در مضامین سطوح بالاتر نیز صورت می‌گیرد (کرسول^۱، ۲۰۱۲). به عبارتی، اگر اطلاعات یا سؤالات مشابه به اعضا داده شود، دستیابی به نتایج یکسان حتمی نیست. این فن در رابطه با روایی نیز مورد انتقاد قرار گرفته است، چنانکه پژوهشگر بر توسعه مراحل پیمایش یا ابزار تأثیری نداشته که در روایی صوری تأثیر دارد، با این وجود، اگر اعضای شرکت‌کننده در هیئت، نماینده گروه یا حوزه دانش مورد نظر باشند، اعتبار محتوی تضمین می‌شود. بدین معنا که وقتی موضوع تحقیق در حوزه علمی خاصی قرار دارد، کافی است که اعضای هیئت از همان حوزه علمی انتخاب شوند. البته شاید موارد بالا به همه تحقیقات کیفی وارد بوده و نباید تحلیل مضمون را با رویکرد کمی مورد قضاوت قرارداد و استفاده از معیارهای انتقال‌پذیری، اعتبار پذیری، کاربردپذیری و تأییدپذیری برای اعتبار و اعتماد نتایج صحیح‌تر باشد. در ادامه معیارهایی برای روایی و پایایی یافته‌های کیفی ارائه می‌شود.

روایی کیفی به معنای بررسی دقت یافته‌ها با استفاده از رویه‌های مشخص است. استراتژی‌های اصلی آن عبارت‌اند از:

- استفاده از منابع مختلف برای توجیه منسجم برای مضامین؛
 - تعیین دقت گزارش نهایی با بازخورد گرفتن از نظر شرکت‌کنندگان در مورد گزارش نهایی؛
 - استفاده از توصیف‌های غنی و با جزئیات و از جنبه‌های مختلف؛
 - توضیح تأثیر سوگیری محقق (جنسیت، فرهنگ، گذشته و طبقه اجتماعی) بر تفسیر نتایج؛
 - ارائه اطلاعات منفی که در برابر مضامین به دست آمده قرار دارند؛
 - گذراندن زمان طولانی در میدان تحقیق جهت درک عمیق پدیده مورد مطالعه؛
 - جمع‌آوری اطلاعات توسط هم‌تایان؛
 - استفاده از ممیز خارجی برای بازبینی کل تحقیق (کرسول، ۲۰۱۲)
- از آنجاکه پژوهش حاضر اساساً بر منابع مبتنی و مصاحبه مکتوب شده است کدها و مضامین منسجمی حاصل شده است که بازخورد خبرگان را برای تأیید داشته است.

۴. تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های پژوهش

در پژوهش حاضر به منظور رسیدن به هدف اصلی تحقیق پس از انجام ۱۰ مصاحبه، از فرایند سه مرحله‌ای تحلیل مضمون استفاده شد. در اولین مرحله جهت انجام کدگذاری باز، محتوای کلیه مصاحبه‌ها پیاده‌سازی و سپس کدگذاری باز آنها انجام شد؛ بدین ترتیب که داده‌های جمع‌آوری شده در مصاحبه‌ها به صورت مکتوب بر روی کاغذ درج، سپس با تجزیه و تحلیل خط به خط و پاراگراف به پاراگراف نوشته‌های موجود کدهای باز

¹ Creswell

و مفاهیم ایجاد گردید. این مفاهیم اقتباسی از نوشته‌ها و در برخی موارد عین خود نوشته بود که در مجموع ۱۹۳ کد اولیه از مجموع ۱۰ مصاحبه ایجاد شد. سپس به دلیل کثرت کدها، تمامی کدهای مشابه بر پایه قرابت مفهومی و معنایی در گروه خاص خود قرار گرفتند و به ۵۱ مضمون پایه تقلیل یافتند. در نهایت بر اساس کدهای باز ثانویه، شش مضمون فراگیر شامل برنامه ریزی، آگاه سازی، ساز و کار کنترل، مؤلفه اجتماعی و اقتصادی، مؤلفه زیست محیطی، مؤلفه‌های حکمرانی ایجاد شد. در جدول شماره (۴) خلاصه کدگذاری ها ارائه شده است.

جدول شماره (۴) نکات کلیدی و کدگذاری توصیفی مصاحبه‌ها

کدهای باز	متن عبارت مصاحبه
تخصیص کارا و اثربخش	تخصیص کارا و اثربخش منابع محدود انرژی
کاهش مصرف انرژی	کاهش میزان سرانه مصرف انرژی به میانگین جهانی سرانه مصرف
کاهش فقر توزیع عادلانه درآمد	کاهش فقر و توزیع متناسب درآمدها متناسب با شاخص‌های کمی برنامه‌های توسعه ۵ ساله
حفظ منابع انرژی	حفظ و نگهداری از منابع بین نسلی انرژی
مصرف بهینه انرژی	شاخص‌های عملکردی مصرف انرژی
کاهش شکاف طبقاتی	شاخص‌های سنجش شکاف طبقاتی مانند ضریب جینی
مصرف بهینه انرژی کاهش مصرف انرژی	مصرف بهینه، کارا و اثربخش انرژی در همه بخش‌های اقتصادی کشور اعم از خانوار و بنگاه
بهره‌وری انرژی	صرفه جویی در مصرف انرژی و کاهش سرانه مصرف در بخش خانگی و بنگاه
افزایش صادرات	امکان صادرات بیشتر در حوزه انرژی
حفظ منابع انرژی افزایش صادرات کاهش فقر توزیع عادلانه درآمد	افزایش در کارایی و اثربخشی، امکان حفظ بیشتر منابع را جهت حراست از منابع بین نسلی و امکان صادرات بیشتر را فراهم آورده که در صورت توزیع بهینه منابع درآمدی، می‌توان به اهداف کاهش فقر و توزیع برابر درآمدها اشاره داشت.
کاهش آلودگی	کاهش مصرف انرژی منجر به کاهش آلودگی‌های زیست محیطی می‌گردد.
کمک به اقشار کم درآمد	یکی دیگر از اهداف مهم توجه به اقشار کمتر برخوردار جامعه است، به عنوان مثال می‌توان برخی برنامه‌هایی اجرا کرد که جامعه هدف ان فقط اقشار کم درآمد جامعه باشد.
اشتغالزایی-در اختیار قراردادن ابزار تولید	یکی دیگر از اهداف مهم بحث اشتغال زایی است، که دولت می‌تواند یا به صورت مستقیم ایجاد اشتغال نماید و یا از طریق غیر مستقیم و با حمایت از کارآفرینان از طریق سیاست‌های تشویق و یا از طریق در اختیار قرار دادن ابزار تولید.
کاهش فساد-اشتغالزایی	بحث فساد تیزی و بحث اشتغال زایی، مؤلفه‌های دیگر هستند.
سیاست گذاری کلان	برنامه‌ریزی کلان و جامعه نگر مؤلفه مهم دیگری است.
نگاه بلند مدت به بحث هدفمندسازی	طرح‌های کوتاه مدت برای اجرای هدفمندی مناسب نیستند.
اجرای منظم هدفمندی	هر چقدر اجرای هدفمندی با برنامه منظم و با سرعت خوب باشد، طبیعتاً نتایج مطلوب تری خواهیم داشت.

کدهای باز	متن عبارت مصاحبه
ارتباطات بین سازمان‌های مختلف در هدفمندی	هر چقدر ارتباط بین سازمان‌ها در اجرای هدفمندی بهتر باشد، به نتایج مطلوب تری خواهیم رسید.
کاهش قاچاق-افزایش سرمایه گذاری اقتصادی	در ایران هدف کلان این موضوع اولاً در بخش کمک به معیشت اقشار آسیب پذیر و در گام‌های بعد در مصرف بهینه، کمک به کاهش قاچاق و افزایش سرمایه‌گذاری اقتصادی دسته بندی شود.
افزایش رفاه خانوار	بررسی رفاه خانوارها با توجه به پرداخت‌های یارانه ای
اصلاح الگوی مصرف	بررسی اصلاح الگوی مصرف انرژی
از بین رفتن فقر مطلق	پرداخت یارانه نقدی می‌تواند باعث از بین رفتن فقر مطلق گردد.
توسعه تکنولوژیکی	بهبود تکنولوژی مورد استفاده صنایع
جهت دهی تولید و دور شدن از خام فروشی	دولت و صادر کنندگان دوست دارند مواد خام ارزان یارانه ای را با اندکی تغییر صادر کنند.
حفظ منابع	وقتی قیمت چیزی بالا باشد مردم در مصرف آن دقت می‌کنند و آن منابع برای نسل‌های بعد باقی خواهد ماند
رشد اقتصادی	اهداف هدفمندی یارانه‌ها را مطابق با بندهای قبل می‌توانیم افزایش میزان رفاه خانوارها، اصلاح مصرف، کمک به رشد اقتصادی و... نام ببریم که بخش اعظم این اهداف کاملاً به صورت در هم تنیده اند بهبود هر یک از این فاکتورها باعث رشد اقتصادی و بهبود وضعیت رفاهی خواهد شد.
کارایی مالیاتی	به علاوه میزان پوشش و کارایی مالیاتی به عنوان یکی از پایه‌های اصلی سیاست‌های بازتوزیعی بر هر دوی این بخش‌ها موثر است.
لزوم ساز و کار کنترل	از کجا بفهمیم مسیر را درست می‌رویم؟
برنامه تعادل قدرت خرید و افزایش قیمت	نکته مهم این است که پس از حذف یارانه مردم قدرت خرید آن کالا را از دست ندهند.
لزوم برنامه ریزی- زمان بندی اجرای طرح	چه چیزی و چه موقع هدفمند کنیم اهمیت زیادی دارد.
لزوم برنامه ریزی در هدفمندی- حمایت از تولید	با افزایش قیمت نهاده‌های تولید میزان تولید داخل کاهش پیدا کرده و البته دو سناریو درباره اجرای این قانون باید در نظر گرفته شود، اولین سناریو این است که دولت بخش تولیدی را از اجرای این قانون مستثنی کند، در سناریو دوم، دولت قیمت‌های ترجیحی برای بخش تولیدی و صنعتی در نظر بگیرد. در هر صورت در اجرای هر یک از سناریوهای مذکور باید از بخش تولید به عنوان اصلی‌ترین بخش اقتصاد مقاومتی حمایت شود.
کاهش کسری‌های بودجه	دولت چه قبل از اجرای فاز اول قانون هدفمندی یارانه و چه پس از اجرای آن با مشکل کسری بودجه مواجه بوده است. عدم دقت در ایجاد بخش‌های درآمدی از جمله مواردی است که دولت‌ها بی‌دقت در آن به بودجه‌ریزی می‌پردازند. برای اجرا شدن فاز دوم هدفمند کردن یارانه‌ها و در نهایت اقتصاد مقاومتی می‌بایست دولت‌ها به نحوی بودجه‌ریزی کنند تا از این دست مشکلات جلوگیری نمایند.

متن عبارت مصاحبه	کدهای باز
برای جلوگیری از ایجاد تنش و درگیری، اصلاحات باید با در نظر گرفتن تدابیر سیاسی باشد.	اتخاذ تدابیر سیاسی
اصلاحات قیمتی باید به صورت تدریجی باشد و ضمناً با توجه به وجود تورم فزاینده در کشور، اصلاحات قیمتی باید مداوم باشد.	رعایت تدریج در افزایش قیمت‌ها- مداوم بودن تغییرات قیمتی
در اجرای طرح‌های هدفمندی باید با آگاه سازی مردم از ضرورت اجرای طرح و فواید طرح، مانع بروز تنش‌های اجتماعی شد و مردم را با اجرای طرح همراه کرد.	آگاه سازی مردم- همراه سازی مردم
دولت نباید تا ابد به دنبال این باشد که در اقتصاد کشور تصدی گری کند.	کاهش تصدی گری دولت
بعد از آزاد کردن قیمت‌ها حجم دولت می‌تواند کوچک‌تر می‌شود و این خیلی خوب است.	کوچک شدن دولت
کوچک بودن دولت و نداشتن دغدغه کنترل قیمت موجب می‌شود دولت به اهداف والا تری بپردازد.	افزایش قدرت راهبری دولت
وقتی مسائل جاری قیمت‌ها کم شود دولت می‌تواند سریع‌تر تغییرات را در خود اعمال کند.	چابک‌تر شدن دولت
توزیع مناسب عواید حاصل از اجرای طرح هدفمندی می‌تواند منجر به مهاجرت معکوس از شهرها به روستاها گردیده و حاشیه نشینی شهری را کاهش دهد.	کاهش حاشیه نشینی شهری
نکته ای که باید در هدفمندی به آن توجه نمود لزوم آگاه سازی مردم از فواید طرح و است. به عنوان مثال بهتر است قبل از اجرا اطلاع رسانی در خصوص اقدامات حمایتی صورت پذیرد.	افزایش آگاهی مردم- اطلاع رسانی اقدامات حمایتی
در بحث هدفمندی نگاه سیاست گذاران باید بلندمدت باشد و اصلاحات پیوسته انجام پذیرد.	نگاه بلندمدت به بحث هدفمندی- مداوم بودن تغییرات قیمتی
قبل از اجرای هر طرح هدفمندی باید چهارچوب کلی طرح مشخص باشد.	مشخص کردن گستردگی اصلاحات
در پروسه اجرای طرح هدفمندی باید دستاوردها و اهداف اصلی تعیین گردد.	مشخص کردن دستاوردها کلیدی
همچنین باید شاخص‌هایی طراحی گردد که بر اساس آن میزان موفقیت طرح پیوسه سنجیده شود.	مشخص کردن شاخص‌های حصول اهداف
و اگر نیاز به تغییرات باشد، با استفاده از فیدبک‌ها دریافتی طرح اصلاح و یا متوقف گردد.	مشخص کردن ساز و کار بازخورد و اصلاح- مشخص کردن شاخص توقف، ادامه یا اصلاح طرح

منبع: یافته‌های پژوهش

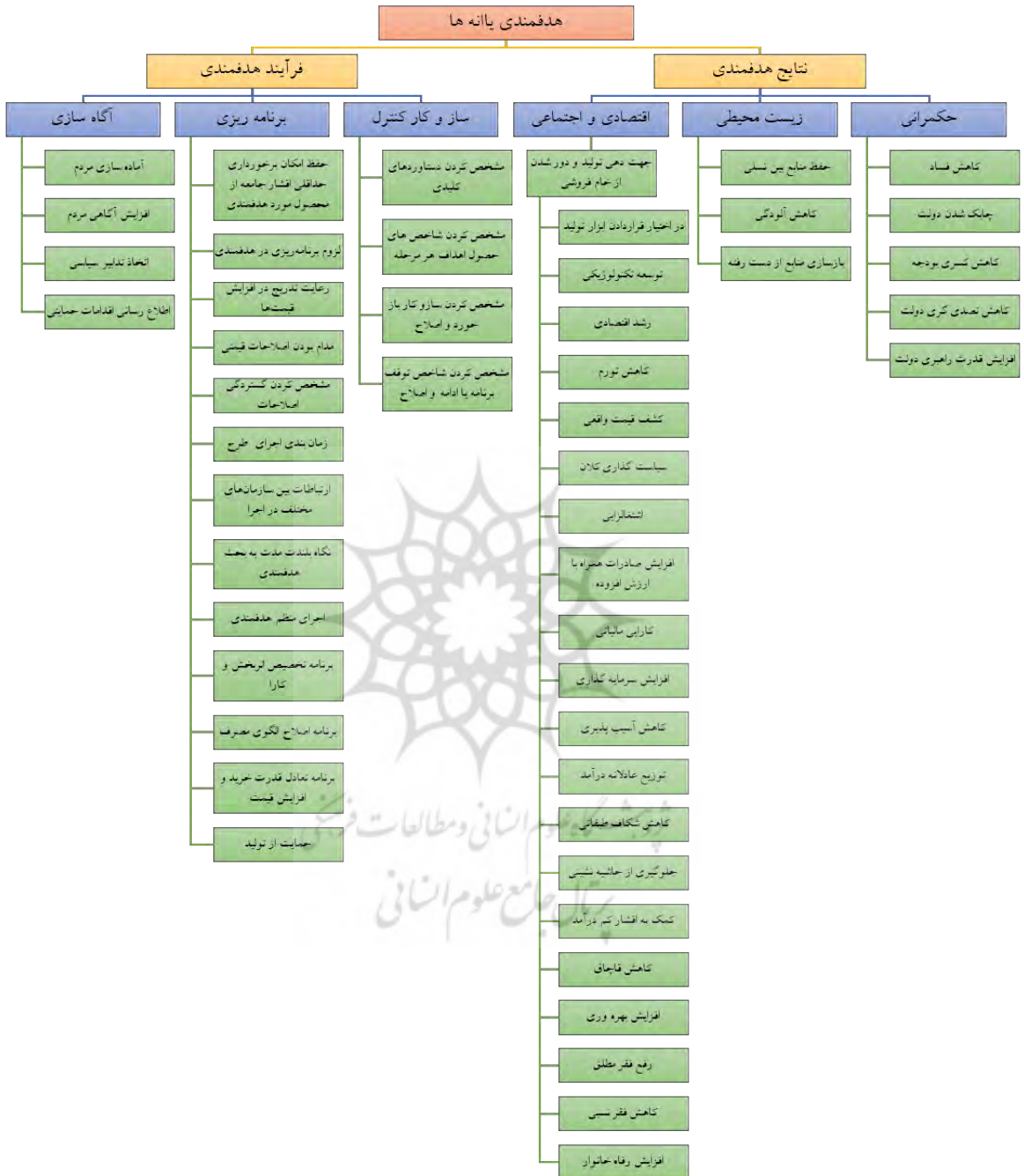
پس از مقایسه کدگذاری یافته‌های استخراج شده از مصاحبه دهم و مقایسه آن با یافته‌های استخراج شده قبلی، در دو مصاحبه نهم و دهم هیچ مضمون جدیدی یافت نشد و با توجه به اینکه در مصاحبه‌های آخر، استخراج مضامین جدید، به صفر میل کرده اند، پس به اشباع نظری رسیده شده است و مصاحبه دیگری انجام نپذیرفت. در مجموع ۵۱ مضمون پایه استخراج گردید.

۴-۱. یکپارچه سازی از طریق مضامین سازمان دهنده

در مرحله‌ی بعدی تحلیل داده‌ها، به مضامین سازمان دهنده که در مرحله قبل بدست آمدند و با توجه به ادبیات موضوع و حساسیت نظری، یک مضمون فراگیر تخصیص داده شده و سپس شبکه مضامین ترسیم شد. با مطالعه داده‌ها و اطلاعات و استخراج مضمون پایه، این مضامین بارها توسط محقق بازبینی و اصلاح شد و مضامین مشابه و یکسان در یک دسته قرار گرفتند. همانگونه که در فصل پیشین بیان شد، شبکه مضامین متشکل از مضامین پایه، مضامین سازمان دهنده و مضامین فراگیر است. در پژوهش حاضر با مرور و بازبینی مضامین و انجام طبقه‌بندی‌های گوناگون، سرانجام محقق به شبکه مضامینی شامل ۵۱ مضمون پایه، ۶ مضمون سازمان دهنده و ۲ مضمون فراگیر دست یافت.

۴-۲. شبکه مضامین

شبکه مضامین تمایزسازها، بر اساس روندی مشخص، مضامین پایه (کدها و نکات کلیدی متن)، مضامین سازمان دهنده (مضامین به دست آمده از ترکیب و تلخیص مضامین پایه) و مضامین فراگیر (مضامین عالی در بر گیرنده اصول حاکم بر متن به مثابه کل) را نظام مند می‌کند؛ سپس این مضامین به صورت نقشه‌های شبکه تارنما، رسم و مضامین برجسته هر یک از این سه سطح همراه با روابط میان آنها نشان داده می‌شود. بر خلاف روش قالب مضامین، شبکه‌های مضامین به صورت گرافیکی و شبیه تارنما نشان داده می‌شوند تا تصور وجود هر گونه سلسله مراتب در میان آنها از بین برود، باعث شناوری مضامین شود و بر وابستگی و ارتباط متقابل میان شبکه تاکید شود. با این حال، لازم است توجه شود که این شبکه‌ها صرفاً ابزاری تحلیلی هستند و نه خود تحلیل. وقتی یک شبکه مضمونی ساخته شد می‌توان از آن به مثابه ابزاری تصویری برای تفسیر متن استفاده کرد تا نتایج حاصل از متن و خود متن برای محقق و خوانندگان تحقیق، روشن و فهمیدنی شود. شبکه مضامین حاصل از تحلیل مضمون در شکل شماره (۱) نشان داده شده است. قالب مضامین، فهرستی از مضامین را به صورت سلسله مراتبی نشان می‌دهد. شبکه مضامین نیز ارتباط میان مضامین را در نگاره‌هایی شبیه تارنما نشان می‌دهد که در این پژوهش شبکه مضامین دارای ۲ مضمون فراگیر در مرکز شبکه بوده و پس از آن نیز، سایر مضامین سازمان دهنده و پایه که شامل ۶ مضمون سازمان دهنده و ۵۱ مضمون پایه می‌باشد، شکل گرفتند؛ در ادامه و با توجه به آنکه تحقیق کیفی یک کار محقق محور بوده و نقش محقق در غنا بخشیدن به نتایج بسیار اثرگذار است؛ فلذا پس از دستیابی اولیه به مضامین پایه و سپس دسته بندی و تقسیم آنها به دسته‌های مشابه برای دستیابی به مضامین سازمان دهنده، مراجعات مکرری به صورت رفت و برگشتی به متن مصاحبه‌ها صورت پذیرفت و پس از اطمینان خاطر از کامل بودن مضامین و رسیدن به اشباع نظری، با توجه به مصاحبه‌های انجام شده و دستیابی به پاسخ‌های مناسب برای هر یک از سؤالات، شبکه مضامین ترسیم گردید که با توجه به اینکه شبکه مضامین ترسیمی باید تمامی ابعاد مضامین حاصله را پوشش دهد، بر همین اساس در لایه درونی مضمون اصلی و مسئله پژوهش قرار داده شد.

شکل شماره (۱) شبکه مضامین طرح های هدفمندی سازی بارانه ها مبتنی بر رویکرد اقتصاد مقاومتی منبع: یافته های پژوهش

۵. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

اجرای طرح هدفمند کردن یارانه‌ها و اصلاح قیمت حامل‌های انرژی، با توجه به اثرگذاری بر متغیرهای اقتصاد کلان، مصرف بخش خصوصی و تولید زیر بخش‌های صنعت از حساسیت بالایی در اقتصاد کشور برخوردار است. افزایش قیمت حامل‌های انرژی مدت‌هاست که در اقتصاد ایران محل بحث و منازعه بوده است و با توجه به اهمیت موضوع و تأثیر آن بر اقتصاد و رفاه جامعه، مطالعات و بررسی‌های بیشتر و جامع‌تر در این حوزه ضروری به نظر می‌رسد. قیمت‌گذاری حامل‌های انرژی در اقتصاد ایران به‌وسیله‌ی دولت انجام‌شده و همواره پایین‌تر از قیمت جهانی بوده است؛ به نظر می‌رسد ادامه این شیوه برای اقتصاد ایران سخت و پرهزینه شده است و به همین دلیل، دولت و نهادهای سیاست‌گذاری سعی در اصلاح این شیوه‌ی قیمت‌گذاری حامل‌های انرژی دارند. طی ۳۰ سال گذشته همواره مباحث مربوط به افزایش قیمت حامل‌های انرژی (واقعی کردن قیمت‌ها) از جمله موضوعات مهم و پرحاشیه اقتصاد ایران بوده است. هدف از انجام این تحقیق ارائه مدل ارزیابی طرح‌های هدفمندی یارانه‌ها با توجه به رویکرد اقتصاد مقاومتی بوده است. بخش نخست یعنی بخش کیفی تحقیق، حاصل مصاحبه با ده خبره بوده است. این افراد خبرگان اقتصاد مقاومتی و آشنا به مبحث هدفمندسازی یارانه‌ها بوده‌اند. در بخش کیفی در شناسایی مؤلفه‌ها و شاخص‌های ارزیابی طرح‌های هدفمندی یارانه‌ها با توجه به رویکرد اقتصاد مقاومتی با رویکرد تحلیل مضمون، مجموع کدهای توصیفی حاصل از مرحله اول در دسته‌های مرتبط به هم قرار گرفتند، در مجموع ۵۱ مضمون پایه که شاخص‌های ارزیابی طرح‌های هدفمندی یارانه‌ها با توجه به رویکرد اقتصاد مقاومتی می‌باشند به‌دست‌آمده است. پس از این شناسایی کدهای نخست، سعی محقق بر این است این کدها با رویکرد استقرایی و در سلسله‌ای از روابط مبتنی بر دانش محقق و ادبیات نظری به هم ارتباط دهد و به‌واسطه آن دریابیم که چه مقوله‌هایی از دل مصاحبه استخراج می‌گردد که در ادامه و قسمت‌های بعدی با استفاده از آن‌ها به ساختن مضامین سازمان دهنده و فراگیر اقدام شد. با شکل‌گیری مدل اولیه‌ی تحقیق حاصل از تحلیل مضمون، ابعاد اصلی، مؤلفه‌های مربوط به هر بعد و شاخص‌های تشکیل دهنده‌ی هر مؤلفه شناسایی شد و بر اساس آنها فهرستی از عوامل و شاخص‌های اولیه تنظیم گردید. این عوامل تشکیل دهنده پرسشنامه‌ی دور اول دلفی بود.

نتیجه‌نهایی پژوهش حاضر، طراحی مدلی است که می‌تواند در تدوین و اجرا و ارزیابی طرح‌های هدفمندی یارانه‌ها مورد استفاده قرار گیرد. استفاده کنندگان از این مدل می‌توانند با توجه به ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های شناسایی شده، عوامل مؤثر در موفقیت این برنامه‌ها را مدنظر قرار دهند. در ادامه ابتدا به تبیین عوامل تعیین کننده مدل پرداخته می‌شود. نتایج به دست آمده از مدل نهایی پژوهش نشان می‌دهد دو بعد اصلی اثرگذار بر ارزیابی طرح‌های هدفمندی یارانه‌ها عبارت‌اند از: (۱) بعد مربوط به فرآیند اجرای طرح‌های هدفمندی و (۲) بعد مربوط به نتایج هدفمندی یارانه‌ها. بعد اول شامل سه مؤلفه با عناوین مؤلفه برنامه ریزی، آگاه‌سازی و ساز و کار کنترل می‌باشد. بعد دوم نیز دارای سه مؤلفه با عناوین مؤلفه‌های اقتصادی و اجتماعی، مؤلفه زیست محیطی، مؤلفه‌های حکمرانی می‌باشد. هر کدام از مؤلفه‌های دارای شاخص‌هایی برای تبیین هستند. که در مدل مشخص شدند.

با توجه به نتایج تحقیق، هر طرح اصلاح یارانه‌ها باید در چارچوب یک راهبرد ملی و برنامه جامع و با ملاحظات اجتماعی و محلی (کشور و حتی منطقه)، محل اجرا، توجه به ابعاد انسانی و اخلاقی از جمله حفظ کرامت و عزت‌نفس انسانی، حفظ سرمایه اجتماعی و تعلقات و پیوستگی‌های اجتماعی و فرهنگی، دسترسی و تأمین نیازهای اساسی و... به اجرا درآید. قبل از اجرای هر طرح هدفمندی باید برنامه ریزی دقیقی انجام گردد. مشخص کردن گسترگی اصلاحات، زمان بندی و مشخص کردن کالاهای هدف، از ملزومات اجرای طرح است.

پیشنهاد می‌شود افزایش قیمت کالاهای مشمول طرح هدفمندی به صورت تدریجی و پیوسته باشد. با توجه به وجود تورم مزمن در کشور پیشنهاد می‌شود، قیمت کالای یارانه ای به خصوصی حامل‌های انرژی یا تابعی از قیمت‌های جهانی و طبیعتاً نرخ ارز باشد و یا به در دوره‌های زمانی مشخص به عنوان مثال سالانه قیمت‌ها به روز گردند. با توجه به آسیب پذیری قشر قابل توجهی از جامعه، باید قبل از هرگونه افزایش قیمت‌ها در طرح هدفمندی برنامه ای جهت حفظ تعادل برای افزایش قدرت خرید کالای مورد نظر و افزایش قیمت کالای موردنظر طراحی کرد.

پیشنهاد می‌شود قبل از اجرای طرح هدفمندی و تغییر قیمت کالاها ابتدا آگاه سازی مردم از عواید و ضروریات طرح انجام گردد. عدم آگاه سازی مردم می‌تواند منجر به بروز تنش‌های اجتماعی و سیاسی و از بین رفتن سرمایه اجتماعی حکومت گردد. بدون وجود شهروندانی توانمند به لحاظ فکری، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی، کار در نظام‌های مردم سالار لنگ می‌زند. دولت‌های مردم سالار همواره به دنبال توانمندسازی شهروندانی هستند که نه تنها باید ناظر بر عملکرد دولت باشند بلکه باید دولت را در اداره و مدیریت جنبه‌های گوناگون مرتبط با حیات اجتماعی یاری کنند. توانمندی اقتصادی یک شهروند کنشگر و فعال در توانایی او در تولید ثروت معنا می‌یابد. در نظام‌های مردم سالاری که به دنبال حکومت‌داری مطلوب‌اند، قاعده بر این است که دولت از شهروند تولیدکننده ثروت مالیات بگیرد و خود را در برابر او موظف به پاسخگویی بداند.

پیشنهاد می‌گردد قبل از اجرای طرح هدفمندی شاخص‌هایی تعیین گردد و در حین اجرای هدفمندی به طور پیوسته این شاخص‌ها رصد و بررسی گردند. این شاخص‌ها می‌توانند بازخوردهایی در مورد ادامه، توقف یا اصلاح طرح ارائه دهند.

با توجه به اعطای رانت در قالب انرژی ارزان قیمت به بنگاه‌های اقتصادی، اجرای هرگونه طرح هدفمندی بدون توجه به شرایط بنگاه‌های تولیدی می‌تواند منجر به آسیب جدی به این واحدها گردد، بنابراین پیشنهاد می‌شود، افزایش قیمت حامل‌ها برای واحدهای تولیدی به صورت تدریجی و با ارایه فرصت زمانی به این بنگاه‌ها برای توسعه تکنولوژی گردد. ضمناً پیشنهاد می‌شود قسمتی از عواید حاصل از افزایش قیمت‌ها باید به توسعه تکنولوژی و کمک مروط به واحدهای تولیدی گردد.

با کنترل قیمت‌ها تاب‌آوری اقتصادی کم شده است و جامعه در برابر تغییرها آسیب‌پذیرتر می‌شود. انجام دادن چنین آزادسازی نیاز به دیدی جامع و عمیق و انجام مطالعات ساختار بازار دارد تا تاب‌آوری اقتصادی افزایش پیدا کند نه این که با یک نگاه سطحی هدفمندسازی یارانه‌ها در این دیده شود که برای دوره‌ای کوتاه قیمت‌ها تغییر کند یا به عده‌ای نامعلوم یارانه‌ای داده شود. نظام تأمین اجتماعی فراگیر و هدفمندی می‌تواند مکمل

سیاست‌های اقتصاد مقاومتی دولت از قبیل سیاست‌های رشد و اشتغال‌زایی شود. این موضوع به دلیل آن است که سیاست‌های آزادسازی قیمت‌ها یا سیاست‌های رشد بلندمدت ممکن است به گروه‌هایی ضربه بزند. وجود چنین نظام تأمین اجتماعی می‌تواند این اطمینان خاطر را در سیاست‌گذار ایجاد کند که در صورت درماندگی، آن افراد از حداقل امکانات معیشت برخوردار خواهند شد. بدین ترتیب از یک سو از مزیت‌های آزادسازی قیمت‌ها استفاده کرده‌ایم و از طرف دیگر از گروه‌های آسیب‌پذیر از این سیاست‌ها حمایت می‌کنیم.

بر اساس نتایج این تحقیق بهترین زمان برای اجرای این سیاست زمانی است که بالاترین نرخ رشد اقتصادی، پایین‌ترین نرخ تورم، بهترین شرایط درآمدی و ذخایر مالی در کشور برقرار باشد، همچنین بالاترین سطح از کارآمدی دولت و انسجام و بالاترین سطح از شفافیت و سلامت و انضباط مالی و کارشناسی حاکم باشد. از عوامل مهم در موفقیت دولت در اجرای هدفمند کردن یارانه‌ها توسعه بهینه‌سازی مصرف است که زمینه‌های لازم برای افزایش بهره‌وری را فراهم می‌سازد. حمایت‌های دولت از طریق اجرای برنامه‌هایی برای اصلاح فرهنگ مصرف در تحقق این هدف حائز اهمیت است.

برای تحقیقات آتی پیشنهادت زیر ارائه می‌گردد:

- پیشنهاد می‌گردد بررسی موضوع این پژوهش با استفاده از روش پانل برای مقایسه بین کشوری (بین استانی) در راستای بررسی موضوع مربوطه پرداخته شود تا بتوان با توجه به مقایسه مابین کشورها (استان‌ها) دید صحیحی در مورد نحوه صحیح این موضوع ارائه شود.
- پیشنهاد می‌گردد بررسی موضوع این پروژه با استفاده از تعداد متغیرهای بیش‌تر با در نظر گرفتن عوامل نهادی، اجتماعی و سیاسی مورد بررسی قرار گیرد.
- در این پژوهش ۱۰ خبره از حوزه‌های فعالیتی مختلف مورد پرسش قرار گرفتند، استفاده از تعداد بیش‌تر خبرگان تصمیم‌گیری و از گروه‌های کاری مختلف ممکن است نتایج بهتری را ارائه نماید. از طرفی می‌توان با توزیع پرسشنامه در بین خبرگان تصمیم‌گیری، اهمیت هر خبره را مشخص، بدین ترتیب وزن هر یک را محاسبه نمود. با در نظر گرفتن این اوزان، نظرات هر خبره برحسب میزان تخصص و مسئولیتی که برای آن‌ها تعیین شده در تصمیم‌گیری لحاظ می‌گردد.
- انجام تحقیق در زمینه ارزیابی اثرات هدفمندی یارانه‌ها با توجه به اقتصاد مقاومتی با استفاده از رویکرد ISM.
- گردآوری حجم زیاد اطلاعات عینی و مالی و بررسی آن‌ها بر روی هدفمندسازی یارانه‌ها با توجه به رویکرد اقتصاد مقاومتی.
- بررسی دلایل عدم تحقق اهداف و ناکامی اجرای قانون هدفمندی یارانه‌های با توجه به اصول اقتصاد مقاومتی مسئله مهمی است که می‌تواند موضوع پژوهش جداگانه‌ای واقع شود.
- همان‌طور که در بندهای اقتصاد مقاومتی در استفاده از ظرفیت هدفمندسازی یارانه‌ها در جهت افزایش تولید، اشتغال و بهره‌وری، کاهش شدت انرژی و ارتقاء شاخص‌های عدالت اجتماعی

اشاره شده است به پژوهشگران آتی پیشنهاد می‌شود که هر یک از این بخش‌ها به صورت مجزا مورد بررسی قرار گیرد.

منابع و مأخذ

منابع فارسی

- ابریشمی، حمید، درودیان، حسین و نوری، مهدی (۱۳۹۳). *چالش‌های اقتصاد ایران؛ تقابلی دیدگاه‌های رقیب، تهران: نورعلم.*
- اسماعیلی، فروغ و صمصامی، حسین (۱۳۹۵). *بررسی اثر گام دوم هدفمندی یارانه‌ها بر توزیع درآمد در اقتصاد ایران با استفاده از روش داده کاوی، فصلنامه اقتصاد مقداری، دوره ۱۳، شماره ۱، ص ۳۱-۴۷.*
- ترکمانی، دینی (۱۳۸۹). *یارانه‌ها؛ اختلال‌های قیمتی یا ناکارایی‌های نهادی - ساختاری، فصلنامه رفاه اجتماعی، دوره ۱۰، شماره ۳۸، ص ۲۹۳-۳۲۸.*
- دانشمند، پروانه (۱۳۹۸). *بررسی اثرات طرح هدفمندی یارانه‌ها بر معیشت مردم، ششمین کنفرانس بین‌المللی یافته‌های نوین علوم و تکنولوژی با محوریت علم در خدمت توسعه، تهران.*
- رنجبر، همایون؛ فطرس، محمد حسن و کبیریان، مهری (۱۳۹۳). *تأثیر هدفمندی یارانه‌ها بر تغییرات معادل رفاه مصرف‌کننده در ایران، فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات اقتصادی کاربردی ایران، دوره ۳، شماره ۹، ص ۱۳۳-۱۴۹.*
- ریاحی، وحید و سلطان آبادی، ملیحه (۱۳۹۷). *اثرات اقتصادی هدفمندی یارانه‌ها بر معیشت خانوارهای روستایی شهرستان خوشاب، اقتصاد فضا و توسعه روستایی، دوره ۷، شماره ۲۳، ص ۹۵-۱۱۲.*
- سالم، علی اصغر و مروت، حبیب (۱۳۹۷). *تجزیه و تحلیل اثر هدفمندی یارانه‌ها بر مصرف آب خانگی در مناطق شهری کشور (رهیافت سیستم معادلات تقاضا)، پژوهش‌های رشد و توسعه پایدار، دوره ۱۸، شماره ۴، ص ۱۶۱-۱۸۵.*
- حسینی، سید شمس‌الدین؛ فرزین، محمدرضا و موحدنژاد، علی (۱۳۹۱). *مبانی طرح تحولات اقتصادی با تأکید بر هدفمند کردن یارانه‌ها، تهران: انتشارات وزارت امور اقتصادی و دارایی.*
- صادقی، حجت؛ تقدیسی، احمد و کاووسی، الهه (۱۳۹۳). *بررسی اثرات هدفمندی یارانه‌ها در بهبود رفاه اجتماعی روستائیان؛ مطالعه موردی: بخش دهدز شهرستان ایذه، مطالعات و پژوهش‌های شهری منطقه ای، دوره ۶، شماره ۲۱، ص ۱۲۷-۱۴۸.*
- عابدی جعفری، ح، و تسلیمی، م، و فقیهی، ا، و شیخ زاده، م. (۱۳۹۰). *تحلیل مضمون و شبکه مضامین: روشی ساده و کارآمد برای تبیین الگوهای موجود در داده‌های کیفی، اندیشه مدیریت راهبردی (اندیشه مدیریت)، دوره ۵، شماره ۱۰، ص ۱۵۱-۱۹۸.*

- علی مددی، علی؛ نظری، عبدالمجید؛ مرادی، محمود و غفاری، رامین (۱۳۹۵). اثرات طرح هدفمندی یارانه ها بر الگوی مصرف خانوارهای روستایی با رویکرد معیشت پایدار در شهرستان های کلات و بینالود، *اقتصاد فضا و توسعه روستایی*، دوره ۵، شماره ۱۶، ص ۹۷-۱۱۸.
- محمدی یگانه، بهروز؛ فراهانی حسین و عباسی، جواد (۱۳۹۶). اثرات هدفمندی یارانه ها بر ساختارهای تولید در روستاهای شهرستان زنجان؛ *اقتصاد فضا و توسعه روستایی*، دوره ۶، شماره ۱۹، ص ۱۱۷-۱۹۳.
- منصورفر، غلامرضا و خلیلی، لیلا (۱۳۹۳). سنجش رضایتمندی مردم از طرح هدفمندی یارانه ها بر مبنای اهداف دولت، *فصلنامه پژوهش ها و سیاست های اقتصادی*، شماره ۲۲، شماره ۷۰، ص ۱۳۹-۱۶۰.
- موسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی (۱۳۸۵). اصلاح نظام پرداخت یارانه کالاهای اساسی در ایران با تاکید بر هدفمندی.
- مهدی مهرپور و میثم مهرپور (۱۳۹۷)؛ *محرمانه های اقتصاد ایران به روایت سید شمس الدین حسینی*، تهران: انتشارات نور علم.
- مهدی مهرپور و میثم مهرپور (۱۳۹۸)؛ *درس هایی از هدفمندی یارانه ها در ایران*، به روایت دکتر محمدرضا فرزین، تهران: انتشارات نور علم.

منابع لاتین

- Bernard (2000). *Social research methods: qualitative and quantitative approaches*. Sage Publications.
- Creswell, J. W. (2012). *Grounded theory: objectivist and subjectivist methods*, in N. Deniz and Y Lincoln, *Handbook of Qualitative research (2th edition)* London and Thousand Oaks: Ca: sage.
- Pandey, I. M. (2005). *Financial management*. 9th edition. India; vikas Irish Publication.

Developing a Model for Evaluating Targeted Subsidy Schemes based on the resistance economy approach

Seyed Abbas Kazemi¹
Hossein Jalili Bolhassani²

Abstract

The objective of the present study was to present a model for evaluating various subsidy targeting schemes. For this purpose, ten experts in this field were interviewed and the results were analyzed using content analysis approach. Thereafter, based on the model obtained from content analysis, the main components related to each dimension and the constituent indicators of each component were identified and a list of initial factors and indicators were compiled. In the initial model obtained from the content analysis, a total of two dimensions, six components and 51 indicators were identified. In the end, based on resistance economics approach, two main dimensions that affect the evaluation of different models of targeted subsidies were identified as; (a) the process of implementing the targeted plan and (b) the results of the targeted plan. The process of implementing its targeted plan includes three components: planning, awareness, and control mechanisms. The results of targeted projects also include three components: economic and social, governance and environmental components.

Keywords: subsidy, Subsidy targeting, Thematic analysis.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

¹ professor, Department of Management, Payam Nour University, Tehran, Iran.
(abbaskazemi57@gmail.com)

² M.A. of Economics, Faculty of Economics, University of Tehran, Tehran, Iran. Corresponding Author. (Jalili.hossein91@gmail.com)